

Paweł Tarkowski

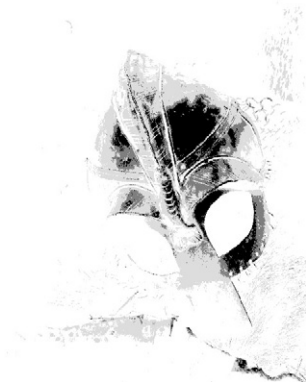
Przemiany demograficzne w województwie białkopodlaskim w latach 1975-1998

Radzyński Rocznik Humanistyczny 11, 169-178

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Paweł Tarkowski

(AWF J. Piłsudskiego w Warszawie WWFIS w Białej Podlaskiej)

Przemiany demograficzne w województwie bialskopodlaskim w latach 1975-1998

Województwo bialskopodlaskie powstało w 1975 r. w wyniku reformy administracji terenowej przeprowadzonej przez rząd premiera Piotra Jaroszewicza. Reforma zakładała m.in. likwidację dotychczasowego trójstopniowego podziału kraju, zastępując go dwustopniowym. Likwidacji uległ szczebel powiatowy, w miejsce dotychczasowych 17 województw utworzono 49, w tym trzy miejskie: stołeczne warszawskie, krakowskie i łódzkie. Wśród nowych województw znalazło się województwo bialskopodlaskie o powierzchni 5 353 km². Położone było w środkowo-wschodniej Polsce; w momencie utworzenia od wschodu sąsiadowało ze Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich, od południa z woj. chełmskim i lubelskim, od zachodu z woj. siedleckim, od północy z woj. białostockim. W jego skład weszły miasta: Biała Podlaska, Międzyrzec Podlaski, Łosice, Parczew, Radzyń Podlaski, Terespol. Wszystkie miasta z wyjątkiem Łosic przed reformą były częścią skła-

dową województwa lubelskiego. Łosice należały do województwa warszawskiego. Województwo bialskopodlaskie tworzyło 35 gmin: Biała Podlaska, Czemierniki, Dębowa Kłoda, Drelów, Hanna, Huszlew, Jabłoń, Janów Podlaski, Kąkolewnica Wschodnia, Kodeń, Komarówka Podlaska, Konstantynów, Leśna Podlaska, Łomazy, Łosice, Międzyrzec Podlaski, Milanów, Olszanka, Parczew, Piszczac, Platerów, Podedwórze, Radzyń Podlaski, Rokitno, Sarnaki, Siemień, Sławatycze, Sosnówka, Stara Kornica, Terespol, Tuczna, Ulan-Majorat, Wisznice, Wołyn i Zalesie¹.

Liczba ludności woj. bialskopodlaskiego w okresie jego trwania wzrosła z 280.390 mieszkańców do 309.008 pod koniec 1997 r., tj. o 10,2%.² Przyrost ludności charakteryzował się znacz-

¹ W. Ćwik, J. Reder, *Lubelszczyzna dzieje rozwoju terytorialnego, podziałów administracyjnych i ustroju władz*, Lublin 1977, s. 178.

² *Rocznik statystyczny województwa bialskopodlaskiego 1977*, Biała Podlaska 1977, s. 27; *Rocznik statystyczny województwa bialskopodlaskiego 1998*, Biała Podlaska 1998, s. 139.

nymi dysproporcjami pomiędzy miastem a wsią, która z każdym kolejnym rokiem traciła mieszkańców. Liczba mieszkańców miast województwa białkopodlaskiego w opisywanym okresie wzrosła o 63%, przy 8% spadku liczby mieszkańców wsi. Wzrost utrzymywał się do 1995 r., jednak od drugiej połowy lat osiemdziesiątych tempo wyraźnie osłabło. Rok 1996 był pierwszym, w którym odnotowano ubytek liczby ludności ogółem. Spośród miast w województwie białkopodlaskim największego wzrostu liczby mieszkańców doświadczyła Biała Podlaska, której przybyło 26.594 mieszkańców (wzrost o 83,7%), pod koniec 1998 r. liczyła ich 58.351.³ Do tak dużego wzrostu przyczyniła się zmiana rangi miasta, awans na stolicę województwa oraz rozwój gospodarczy. Pracowników potrzebował przemysł, handel, usługi, ale również rozrastająca się administracja. W pozostałych miastach sytuacja przedstawiała się następująco: Radzyń Podlaski przybyło 6.697 osób (65,9%), liczba mieszkańców pod koniec 1998 r. 16.852; Międzyrzec Podlaski odpowiednio 5.166 (39,4%), 18.274; Parczew 3.303 (42,4%), 11.090; Łosice 2.372 (49,8%), 7.205; Terespol 1.765 (40,9%), 6.079. Województwo białkopodlaskie w Makroregionie Środkowowschod-

³ *Rocznik... 1977*, dz. cyt.; *Województwo lubelskie w 1998 roku, ważniejsze dane o województwie, powiatach i gminie*, Lublin 1999, s. 222-223. Po 1988 r. miasto Biała Podlaska w okresie transformacji ustrojowej spośród miast obecnego województwa lubelskiego charakteryzowało się najwyższą dynamiką wzrostu liczby ludności, która w poszczególnych latach wynosiła: 1988-1995 11,1%; 1995-2001 5,1% (jako jedyne miasto w tym okresie przekroczyło 5%); 1988-2001 16,8%. zob.: M. Dams-Lempiarz, *Małe miasta w sieci osadniczej województwa lubelskiego w okresie transformacji ustrojowej w Polsce*, „Annales UMCS”, Sect. B, 2003, vol. 58, s. 166.

nim na tle pozostałych charakteryzowało się największym wzrostem liczby mieszkańców miast. W latach 1975-1988 udział ludności miejskiej w ogólnej liczbie mieszkańców województwa zwiększył się o 46,8%, dla porównania w pozostałych województwach regionu ten wzrost wyniósł: woj. zamojskiego 45,4%, woj. chełmskiego 39,1%, woj. lubelskiego 30,6%⁴. Jednak w dalszym ciągu województwo białkopodlaskie charakteryzowało się niskim stopniem urbanizacji, udział ludności miejskiej w 1988 r. wyniósł 34,9%, przy średniej dla polski równiej 61,2%. W 1996 r. mieszkańcy miast stanowili 37,7%, co sytuowało białkopodlaskie na siódmym miejscu w kraju wśród najsłabiej zurbanizowanych województw. O niskim stopniu urbanizacji świadczyła również niska liczba miast na obszarze województwa, których było sześć, pod tym względem białkopodlaskie zajmowało przedostatnie miejsce w kraju, wyprzedzając jedynie woj. chełmskie. Wskaźnik gęstości sieci miejskiej wyrażony w km² na 1 miasto wynosił dla białkopodlaskiego 891,3, przy średniej dla kraju 676,1⁵.

Niski poziom urbanizacji i uprzemysłowienia przełożył się na gęstość zaludnienia województwa białkopodlaskiego. W chwili jego utworzenia na 1 km² powierzchni mieszkało 52 osoby, przy średniej dla Polski wynoszącej 109 osób. W kolejnych latach sytuacja nie uległa zmianie, białkopodlaskie

⁴ T. Mazur, A. Zalewa, *Przemiany demograficzne Lubelszczyzny w latach 1918-1988*, [w:] *Z problematyki przeobrażeń społeczno-gospodarczych w Lubelskiem* pod red. Z. Mityry i R. Orłowskiego, Lublin 1992, s. 115.

⁵ H. Świć, *Miasta środkowowschodniej Polski*, [w:] *Wiadomości Statystyczne* 1993, s. 35.

było zaliczane do obszarów o najniższej gęstości zaludnienia. W 1988 r. na 1 km² pow. mieszkało 57 osób, pod tym względem słabiej wypadały tylko województwa: suwalskie (44 osoby na 1 km²), łomżyńskie (51,4) oraz słupeńskie (54,5)⁶. Największa gęstość zaludnienia województwa białkopodlaskiego miała miejsce w latach 1994-1995 i średnio wynosiła 57,9 osoby na 1 km², po czym postępował stopniowy spadek⁷. Do obszarów o największej gęstości zaludnie-

nia należały miasta oraz gminy znajdujące się w bezpośrednich strefach podmiejskich.

Liczba mieszkańców rosła dzięki korzystnemu bilansowi pomiędzy liczbą urodzeń a liczbą zgonów. Przez cały okres trwania województwa białkopodlaskiego przyrost naturalny był dodatni, jednak zauważalne są duże różnice między drugą połową lat siedemdziesiątych oraz pierwszą połową lat osiemdziesiątych, a latami dzie-

Tabela 1. Liczba ludności województwa białkopodlaskiego w latach 1975-1997.

Rok	Liczba mieszkańców w tys.		
	ogółem	miasto	wieś
1975	280,4	72,0	208,4
1976	280,7	74,7	206,4
1977	281,6	77,4	204,2
1978	283,9	78,9	205,0
1979	285,3	82,9	202,4
1980	286,4	85,5	200,9
1981	288,2	87,7	200,5
1982	290,4	90,7	199,7
1983	293,7	93,9	199,8
1984	295,6	96,2	199,4
1985	297,9	98,4	199,5
1986	299,7	100,8	198,9
1987	301,0	103,4	197,6
1988	303,5	105,6	197,9
1989	304,5	107,9	196,6
1990	305,3	109,5	195,8
1991	306,2	111,7	194,5
1992	308,4	113,1	195,3
1993	309,0	114,2	194,8
1994	309,7	115,4	194,3
1995	309,5	115,9	193,6
1996	309,3	116,7	192,6
1997	309,0	117,4	191,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie roczników statystycznych.

⁶ *Rocznik... 1977*, dz. cyt., s. 26; T. Mazur, A. Zalewa, dz. cyt., s. 114.

⁷ *Rocznik... 1998*, dz. cyt., s. 136.

więddziesiątymi. Przełom lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych, to silne liczebnie roczniki wyżu urodzeń, które często są nazywane echem wyżu lat pięćdziesiątych, kiedy kobiety z tamtych lat osiągnęły wiek rozrodczy. Lata dziewięćdziesiąte, podobnie jak w całej Polsce, to okres systematycznego spadku liczby urodzeń. W ostatnich latach funkcjonowania województwa spadek przyrostu naturalnego pogłębiał się, a jego tempo było większe w mieście niż na wsi. Największy przyrost zanotowano w roku 1982, wówczas wskaźnik wyniósł 10,5, przy czym w miastach wyniósł 16,8, a na wsi 7,7. Najniższy przyrost to rok 1997 i odpowiednio dla miasta i wsi wynosił: 3,3 i -0,8. Wśród miast największe wskaźniki przyrostu naturalnego posiadały Biała Podlaska 4,7; Radzyń Podlaski 4,7; Parczew 2,6; Łosice 2,3; Międzyrzec Podlaski 1,2. Jedynie Terespol zanotował ujemny przyrost naturalny (-3,4). Zdecydowana większość gmin posiadała ujemne wskaźniki przyrostu naturalnego, na plusie były gminy: Biała Podlaska, Kąkolewnica Wschodnia, Konstantynów, Leśna Podlaska, Łomazy, Międzyrzec Podlaski, Parczew, Piszczac, Radzyń Podlaski, Ulan Majorat oraz Wołyń⁸. Były to gminy podmiejskie lub położone w zachodniej części województwa białkopodlaskiego. Najgorzej sytuacja prezentowała się w gm. Tucznia, gdzie przyrost naturalny wyniósł -10,7

Istotny wpływ na przebieg ruchu naturalnego ma struktura wieku ludności, zwłaszcza udział kobiet w wieku rozrodczym, a szczególnie w wieku 20-29 lat. W latach 1976-1997 liczba kobiet w wieku 20-29 lat w ogólnej liczbie

zamieszkującej województwo spadła z 13,4% do 12,7%, w tym w miastach z 24,4% do 13,4%. Natomiast na wsi nastąpił wzrost z 9,1% w 1976 r. do 12,3% w 1997 r. W roku 1975 największa płodnością charakteryzowały się kobiety w wieku 20-24 lata, wówczas odnotowano 225,6 urodzeń na 1.000 kobiet. W 1997 r. najwyższą płodność zanotowano u kobiet w przedziale wiekowym 25-29 (135 urodzeń)⁹. Podwyższenie wieku płodności kobiet było charakterystyczną cechą dla całego obszaru Polski.

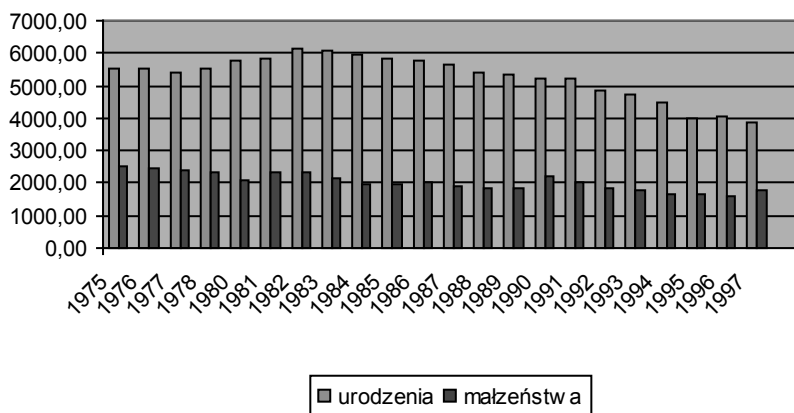
Dla stopy urodzeń duże znaczenie ma stopa zawierania małżeństw. W całym okresie liczba małżeństw wykazywała tendencję malejącą. W 1975 r. w województwie białkopodlaskim zawarto 2.500 nowych związków, po czym z każdym rokiem było ich coraz mniej. W latach osiemdziesiątych utrzymywała się tendencja spadkowa, wyjątek stanowiły lata 1981, 1982, kiedy liczba nowych małżeństw przekroczyła 2.300. W opisywanym okresie najmniej małżeństw zawarto w 1996 r. – 1.632¹⁰. Obok malejącej liczby małżeństw charakterystycznym zjawiskiem z nim związanym było podwyższenie wieku osób wstępujących w związek. Zmniejszył się udział nowożeńców w grupie wiekowej 20-24 lata, na rzecz osób w wieku 25-29. Mediana wieku rosła jednak w przypadku mężczyzn ten wzrost był bardziej widoczny. W latach 1975-1988, mediana wieku dla kobiet wzrosła z 22,4 lat do 22,6, dla mężczyzn z 24 do 25. Przyczyny wzrostu wieku za-

⁸ *Rocznik... 1998*, dz. cyt., s. 34-35.

⁹ *Rocznik... 1977*, dz. cyt., s. 39, *Rocznik... 1998*, dz. cyt., s. 143.

¹⁰ *Rocznik statystyczny województwa białkopodlaskiego 1987*, Biała Podlaska 1987, s. 135; *Rocznik statystyczny województwa białkopodlaskiego 1991*, Biała Podlaska 1991, s.85; *Rocznik... 1998*, dz. cyt., s.140.

Wykres 1. Małżeństwa i urodzenia w latach 1975-1997 w woj. białkopodlaskim.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie roczników statystycznych.

wierania małżeństw można upatrywać w kryzysie ekonomicznym lat osiemdziesiątych, który przedkładał się na odkładanie przez młodzież decyzji o usamodzielnieniu¹¹. Nieodłącznym zjawiskiem związanym z małżeństwami były rozwody. Nie można jednoznacznie określić kierunku przebiegu tego zjawiska. Najmniej rozwodów było w latach: 1981 r. – 85; 1992 r. – 66. Najwięcej małżeństw rozwiązano w: 1983 r. – 180; 1987 r. – 220; 1997 r. – 177¹². W przeliczeniu na 1000 mieszkańców więcej rozwodów było wśród mieszkańców miast, jednakże w drugiej połowie lat osiemdziesiątych można zważyć dużą dynamikę tego zjawiska wśród małżeństw wiejskich. Na tle województwa Makroregionu Środkowowschodniego, białkopodlaskie charakteryzowało się najniższym wskaźnikiem rozwodów zarówno w mieście, jak i na wsi.

Wieś w porównaniu z miastem odznaczała się również większym współczynnikiem zgonów. W 1975 r. średnio dla woj. białkopodlaskiego wynosił on 10,6 na 1.000 mieszkańców, dla miast województwa 8,2, wsi 11,3. Z każdym kolejnym rokiem różnice się pogłębiały na niekorzyść wsi, zwłaszcza duże dysproporcje były w latach dziewięćdziesiątych, np. w roku 1994 współczynnik dla całego województwa wynosił 11,4 – miasto 7,7, wieś 13,6¹³. Tak duże różnice były odzwierciedleniem średniej wieku mieszkańców wsi, była ona wyższa oraz gorszego stanu zdrowia. Różnice utrzymywały się przez cały okres istnienia województwa białkopodlaskiego. W porównaniu z pozostałą częścią kraju współczynnik zgonów był wyższy, zwłaszcza wieś odbiegała od ogólnokrajowego poziomu.

¹¹ T. Mazur, A. Zalewa, dz. cyt., s. 136.

¹² *Rocznik... 1987*, dz. cyt., s. 137; *Rocznik... 1991*, dz. cyt., s. 86; *Rocznik statystyczny województwa białkopodlaskiego 1995*, Biała Podlaska 1995, s. 141; *Rocznik... 1998*, dz. cyt., s. 142.

¹³ *Rocznik... 1977*, dz. cyt., s. 35; *Rocznik..., 1995*, dz. cyt., s. 139.

Tabela 2. Ruch naturalny i saldo migracji w województwie białkopodlaskim w latach 1975-1997.

Rok	Urodzenia żywe	Zgony	Przyrost naturalny	Saldo migracji
	na 1000 ludności			
1975	19,8	10,6	9,2	- 2288
1976	19,8	9,6	10,2	- 2499
1977	19,4	10,4	9,0	b.d.
1978	19,5	10,8	8,7	- 1441
1979	20,2	10,9	9,4	- 1273
1980	20,2	11,1	9,1	- 1466
1981	20,2	10,2	10,0	- 1220
1982	21,3	10,8	10,5	- 890
1983	20,8	10,7	10,1	- 723
1984	19,7	10,8	8,9	- 824
1985	19,3	11,7	7,6	- 533
1986	19,0	11,1	7,9	- 638
1987	18,4	11,0	7,4	- 847
1988	17,7	11,2	6,5	- 789
1989	17,2	10,8	6,4	- 983
1990	19,9	10,8	6,1	- 1081
1991	16,8	11,9	4,9	- 650
1992	15,6	11,6	4,0	- 750
1993	15,2	11,8	3,4	- 523
1994	14,3	11,4	2,9	- 607
1995	12,7	11,7	1,0	- 543
1996	13,0	11,3	1,7	- 563
1997	12,3	11,6	0,7	- 538

Źródło: Opracowanie własne na podstawie roczników statystycznych.

Po przyroście naturalnym drugim czynnikiem mającym wpływ na zmianę liczby ludności jest migracja. W ruchu wędrownym zauważa się dwie prawidłowości, pierwsza to kierunek, gdzie zdecydowanie przeważa napływ do miasta. Druga prawidłowość dotyczy wieku migrujących osób, gdzie zdecydowanie przeważają ludzie młodzi. W latach 1975-1998 województwo białkopodlaskie w każdym roku odnotowywało ujemne saldo migracji. Przyczyny tego zjawiska można upatrywać

w niskim poziomie urbanizacji, słabym rozwoju infrastruktury społecznej. Od wpływ dotyczył przede wszystkim ludzi młodych, w konsekwencji postępował proces starzenia się społeczeństwa. Szczególnie dwa pierwsze lata funkcjonowania nowego podziału administracyjnego kraju charakteryzowały się dużym odpływem mieszkańców, województwo opuściło wówczas 4.787 osób. Białkopodlaskie należało do województw o najbardziej mobilnej ludności w kraju. W latach dziewięćdzie-

siątych saldo migracji zewnętrznej było ujemne, jednak wykazywało tendencję wzrostową, z -1.081 osób w 1989 r., do -538 w 1997 r.

W okresie funkcjonowania województwa białkopodlaskiego struktura jego mieszkańców ulegała procesowi starzenia się na tyle silnie, że w 1988 r. należało ono do trzech województw, w których był największy odsetek ludności w wieku 60 lat i więcej. Na pierwszym miejscu było województwo łódzkie – 18,3% ludzi starych, następnie zamojskie – 18,1% i białkopodlaskie – 17,7%. Wpływ na taki stan rzeczy miało większe niż w pozostałej części kraju ujemne saldo migracji zewnętrznej¹⁴. Duże różnice można było zauważyć w relacjach miasto-wieś. Ludność miejska była zdecydowanie młodsza, w roku 1988 osoby w wieku 60 lat i więcej w miastach województwa białkopodlaskiego stanowiły 10,7% ogółu ludności, na wsi procent był dwukrotnie większy. W tej grupie wiekowej duże nadwyżki były wśród kobiet w stosunku do generacji mężczyzn, dotyczyło to zarówno miasta jak i wsi. Sytuacja ta związana była z wyższą umieralnością mężczyzn. W miarę stabilnie przedstawiał się wskaźnik obciążenia demograficznego. W 1975 r. w woj. białkopodlaskim na 100 osób w wieku produkcyjnym (mężczyźni 18-64 lata, kobiety 18-59 lat) przypadało 86 osób, w 1980 r. – 81,7; 1985 r. – 84,5; 1990 r. – 89; 1995 r. – 86,1¹⁵. Jednak i tutaj w zestawieniu ze średnią dla Polski województwo wypadło znacznie gorzej, np. średnie obciążenie

w kraju w latach 1990 oraz 1995 wynosiło odpowiednio 74 i 71¹⁶.

W opisywanym okresie zmianom ulegała struktura płci mieszkańców województwa, postępował proces defeminizacji, jednakże w dalszym ciągu kobiety stanowiły większość. W latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych dla obszaru województwa stopień feminizacji wynosił odpowiednio 112, 109 i był wyższy od krajowego o 2. W 1975 r. na 100 mężczyzn przypadało 104,9 kobiet, w 1980 r. – 103,1, w kolejnych latach sytuacja przedstawiała się następująco: 1985 r. – 102,4; 1990 r. – 102,1; 1995 r. – 101,9. Najniższy poziom feminizacji województwa miał miejsce w 1992 r. wówczas na 100 mężczyzn przypadało 101,7 kobiet¹⁷. Defeminizacja w województwie białkopodlaskim przebiegała w znacznie szybszym tempie niż w pozostałej części kraju i była konsekwencją ubytku migracyjnego kobiet. Niepokojącym zjawiskiem była gwałtowny ubytek młodych kobiet na wsi, które chętnie migrowały do miast. Tendencja ta utrzymywała się do końca istnienia województwa białkopodlaskiego.

Przekształceniom ulegała również struktura gospodarstw domowych, w latach 1978-1988 zmalała liczba gospodarstw wieloosobowych. W 1978 r. stanowiły one 85,6%, natomiast dziesięć lat później 82,7%. W miastach zanotowano 0,5% wzrost liczby gospodarstw wieloosobowych, na wsi spadek był duży i wyniósł 4,2%.¹⁸ W 1988 r. wśród

¹⁴ T. Mazur, A. Zalewa, dz. cyt., s. 125.

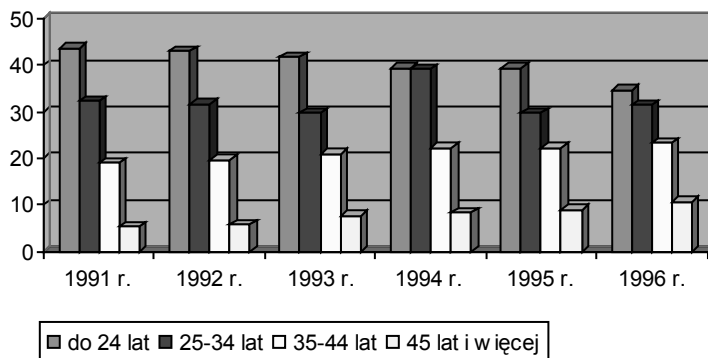
¹⁵ *Rocznik statystyczny województwa białkopodlaskiego 1979*, Biała Podlaska 1979, s. 36; *Rocznik... 1987*, dz. cyt., s. 133; *Rocznik... 1991*, dz. cyt., s. 83; *Rocznik... 1998*, dz. cyt., s. 139.

¹⁶ R. Murkowski, *Obciążenie demograficzne w Polsce*, „Wiadomości Statystyczne”, 2010, nr 5, s. 18.

¹⁷ *Rocznik... 1998*, dz. cyt., s. 136.

¹⁸ *Charakterystyka zmian demograficzno-społecznych ludności i warunków mieszkaniowych w latach 1979-1988. Województwo białkopodlaskie*, Warszawa

Wykres 2. Struktura bezrobotnych wg wieku, woj. białkopodlaskie.

Źródło: *Województwo białkopodlaskie – informator o sytuacji społeczno-gospodarczej*, Biała Podlaska 1997, s. 27.

gospodarstw wieloosobowych w województwie i na wsi dominowały gospodarstwa 2-osobowe odpowiednio stanowiły one 26,8% oraz 28%, w miastach większość stanowiły 4-osobowe, których było 28,2%. Podobnie jak w przypadku gospodarstw domowych liczba rodzin i osób w rodzinie rosła, jednakże wzrost dotyczył tylko miast. Wieś w wyniku ubytku młodych kobiet oraz gorszych warunków demograficznych i ekonomicznych dla rodziny charakteryzowała się tendencją spadkową. Rodziny wiejskie również były mniej liczne, przeciętna liczba osób w rodzinie w roku 1988 wynosiła 3,31, w mieście 3,32¹⁹. Przeważającym typem rodziny było małżeństwo z dziećmi.

Zmiany demograficzne zachodzące w latach dziewięćdziesiątych były również konsekwencją nowego zjawiska, z jakim zetknęli się Polacy, było nim bezrobocie. Likwidacja miejsc pracy przełożyła się na brak poczucia stabilizacji, poczucie bezpieczeństwa, decyzji

podejmowanych w sprawie zawierania małżeństw i posiadania potomstwa, zmianę miejsca zamieszkania. Województwo białkopodlaskie należało do typowo rolniczych obszarów, słabo uprzemysłowionych, funkcjonowały tu branże słabo zaawansowane technologicznie. Liczba bezrobotnych rosła do 1994 r. wówczas stopa bezrobocia wynosiła 14,1%, w kolejnych latach na rynku pracy nastąpiła minimalna poprawa sytuacji. Województwo białkopodlaskie charakteryzowało się jedną z większych stóp bezrobocia w kraju. W roku 1995 znalazło się na 13 miejscu. W poszczególnych latach liczba bezrobotnych przedstawiała się następująco: 1989 r. – 207 osób; 1990 r. – 9.310; 1991 r. – 15.408; 1992 r. – 17.666; 1993 r. – 20.218; 1994 r. – 21.510; 1995 r. – 20.631; 1996 r. – 18.391; 1997 r. – 15.062.²⁰ Bezrobocie dotknęło przede wszystkim ludzi młodych, osoby do 34 roku życia, na początku lat dziewięćdziesiątych sta-

1990, s. 24.

¹⁹ Tamże, s. 26.

²⁰ *Rocznik statystyczny województwa białkopodlaskiego 1991*, Biała Podlaska 1991, s. 107; *Rocznik statystyczny województwa białkopodlaskiego 1995*, Biała Podlaska 1995, s. 157; *Rocznik... 1998*, dz. cyt., s. 157.

nowiły one ponad 70% ogółu pozostających bez pracy. Do roku 1994 większość osób bezrobotnych stanowili mężczyźni, w kolejnych latach proporcje uległy zmianie. Bezrobocie w większym stopniu dotyczyło mieszkańców wsi.

W ostatnich latach istnienia województwa białkopodlaskiego charakterystycznymi zjawiskami demograficznymi były: spadek dynamiki przyrostu ludności, spadek dzietności kobiet, coraz mniejsza liczba zawieranych małżeństw, ujemne saldo migracji dla wsi i dodatnie dla miasta, ujemne saldo migracji zewnętrznej, depresja demograficzna północno-wschodniej części województwa, współczynnik urodzeń poniżej 2,0, który nie gwarantował zastępowalności pokoleń²¹. Była to sytuacja charakterystyczna dla całego kraju w konsekwencji transformacji ustrojowej, która wywarła olbrzymi wpływ na zjawiska demograficzne. Transformacja swoim zasięgiem objęła nie tylko sferę ustrojową i gospodarczą, ale doszło także do zmiany funkcjonującego modelu rodziny, spadku liczby urodzeń, zawierania związków małżeńskich, wzrostu średniego wieku matki rodzącej pierwsze dziecko. Kolejna reforma administracji wprowadziła 1 stycznia 1999 r. nowy podział terytorialny Polski. Województwo białkopodlaskie bezpowrotnie zniknęło z mapy i w przeważającej części (z wyjątkiem pow. łosickiego) weszło w skład województwa lubelskiego.

²¹ *Województwo białkopodlaskie – informator o sytuacji społeczno-gospodarczej*, Biała Podlaska, 1997, s. 21.

Summary

The demographic changes in Biała Podlaska Province in the years 1975-1998

The Biała Podlaska Province had been brought into being as a result of the reform of local administration conducted in 1975, and it functioned until another reform of territorial division was introduced, that is till the end of 1998. In this period, many significant changes were brought about, and these involved the political system of the state, the economy, and social life. These changes had an influence on the demographic situation of the Biała Podlaska Province. This article presents the population changes in the period of its existence, *i.a.* population dynamics, migrations, marriages, and the process of defeminisation.